

національна ідея, оте свідоме змагання в різних ланках духовного життя спільноти, стає трагічно проблематичним.

Спостережено давно і точно: народ творить мову, мова породжує народний дух, народний дух – національну ідею, національна ідея – національне прагнення, національне прагнення – національну волю і дію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский, В.И. (1988). *Философские мысли натуралиста*. Москва, 520 с.
2. Вольфарт, Г. (2008). Мартин Гайдегер. [В:] *Класики філософії мови від Платона до Ноама Хомського*. Київ, 536 с. С. 404–419.
3. Гачев, Г. (1988). *Национальные образы мира*. Москва, 448 с.
4. Земляк, В. (1977). *Лебедина згряя. Зелені Млини*. Київ, 624 с.
5. Кассирер, Э. (1998). *Избранное. Опыт о человеке*. Москва, 784 с.
6. Кісь, Р. (2002). *Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму)*. Львів, 304 с.
7. Костенко, Л. (1978). Сад нетанучих скульптур: Вірші, поема-балада, драматичні поеми. Київ, 207 с.
8. Мамардашвили, М.К. (1992). *Как я понимаю философию*. Москва, 416 с.
9. Ортега-і-Гасет, Х. (1994). *Вибрані твори*. Київ, 420 с.
10. Потебня, А.А. (1993). *Мысль и язык*. Київ, 192 с.
11. Різників, О. (2017). *Українська мова – спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші?* Київ, 200 с.
12. Симоненко, В. (1964). *Земне тяжіння*. Київ, 120 с.
13. Титаренко, Т.М. (2003). *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ, 376 с.
14. *Українська душа*. (1992). Київ, 128 с.
15. Франк, С.Л. (1997). *Реальность и человек*. Москва, 479 с.
16. Франкл, В. (1997). *Доктор и душа*. Санкт-Петербург, 288 с.
17. Франко, І. (1981). *Из секретів поетичної творчості. Збір. тв. в 50 т., т. 31*. Київ, с. 45–119.
18. Фромм, Э. (1992). *Душа человека*. Москва, 430 с.
19. Чехович, К. (1931). *Думки Олександра Потебні про національність*. Львів, 17 с.

УДК 811.161.2'373.2+821.161.2(045)

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-156-162

Валентина Філінюк
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української мови та літератури Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
e-mail: amicus.solaris@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4951

ВЛАСНІ НАЗВИ РОМАНУ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ» СОФІЇ АНДРУХОВИЧ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті описано власні назви, зафіксовані в романі «Фелікс Австрія» Софії Андрухович. Проаналізовано заголовок роману, який послужив відправною точкою розуміння авторського задуму.

Досліджено вживання таких власних літературних назв, як антропоетоніми, топопоетоніми, релігійні поняття, назви творів мистецтва, товариств та об'єднань людей, предметів і транспорту, більшість з яких мають справжнє походження і служать для опису простору міста Станіславів 1900 р. Доведено, що власні назви в романі виконують різні функції та деталізують художню оповідь.

Ключові слова: власна назва, поетонім, антропоетонім, топопоетонім, власна назва предмета, авторський задум, мова художнього твору.

Filiniuk Valentyna. Proper names in the novel «Felix Austria» by Sofia Andrukhovych: linguostylistic analysis

This article describes the proper names recorded in novel «Felix Austria» by Sofia Andrukhovych. Terminology that we used in the study of literary onomastics is given. For stylistic analysis of the features of proper names following tasks were made: to fix a set of units, to identify groups of proper names, to describe their functionality, therefore, to find the features of onomastic manner of Sofia Andrukhovych as one of the hallmarks of her personal style.

We analyzed title of the novel – «Felix Austria», which served the starting point of understanding the author's intention and opening the main idea – to portray Empire through the life of a small town Stanyslaviv. The expression «Felix Austria» is part of the famous aphorism – *Bella gerant alii, tu felix Austria, nube* – *Let others wage war: thou, happy Austria, marry*.

Complex of poetonyms is diverse in quality and quantity. The important feature of the literary text was the use of such literary proper names, as anthroponyms (names, nicknames of characters and historical persons), topoconyms (names of countries, regions, provinces, cities, villages, streets and squares, rivers), religious concepts, names of works of art, societies and associations of people, objects and transport, most of which have a real origin and serve to describe urban space of the city Stanyslaviv 1900.

The functions of the use of gentle, coarsened, neutral, reduced forms of proper names of people are revealed. The first and last names of the characters are markers of ethnicity, profession and more. The etymology of the names of the main characters is explored: Adele (Old Germanic origin), Stephaniia and Petro (both of Greek origin).

The clear definition of the novel chronotope determined the set of proper names, filled mostly with toponymy associated with Stanyslaviv and Austria.

Thus, it is proved that proper names in the novel "Felix Austria" carry out different functions and detail the artistic narration.

Key words: *proper name, poetonym, anthroponym, topoconym, proper name of the subject, author's conception, language of fiction.*

Дослідження мови художніх текстів набирає актуальності у вітчизняному та закордонному мовознавстві. Лінгвопоетичний аналіз прозових творів дозволяє визначити особливості мовотворчості письменника, ознаки його ідіостилу. Важливим компонентом прози є літературні власні назви, що утворюють онімний простір літературного тексту – специфічну систему, яка увиразнює художню оповідь, наповнює її деталями, конкретизує образи персонажів тощо.

Комплекс власних назв, обраних автором для літературного твору, накопичує в тексті нові характеристики. «Будь-який онім у художньому тексті є елементом цього тексту і працює на нього. Ставши фактом мовлення, він зазнає функціональної перебудови, тобто бере на себе виконання інших завдань, ніж у мові. Цих завдань більше, якісь відходять на другий план, з'являються нові, а найголовнішим стає стилістичне навантаження – виразність, «промовистість» поетоніма, його, якщо можна так висловитися, образоздатність» [Мельник 2008, с. 24]. Тому онімний простір літературного тексту – це вагомий компонент ідіостилу письменника.

Важливим завданням у дослідженні літературної ономастики є «з'ясування мотиву номінації – тієї причини, яка зумовила з-поміж багатьох варіантів можливих найменувань вибір лише одного, який і став власною назвою» [Торчинський 2008, с. 421]. Для вивчення власних назв ми обрали роман «Фелікс Австрія» Софії Андрухович, що з'явився в 2014 році і отримав відзнаку Книги року ВВС – 2014.

Цей роман було написано за сприяння стипендіальної програми Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща *Gaude Polonia* та літературної програми Фонду «Розвиток України». За словами письменниці, це вийшов психологічний роман із історичними декораціями міста Станиславова (зберігаємо скрізь орфографію авторки) початку ХХ століття.

Заголовок «Фелікс Австрія» – це своєрідна зашифрована формула, що виконує текстоутворювальну функцію, це не лише перший символ твору, а ще й перший елемент онімного простору. У центрі роману життєві колізії кількох людей, але в назві твору це відразу не помітно. Образ великої Австрії початку ХХ століття й міні-моделі імперії – Станиславова – розкривається в менших образах: людях, що там живуть, вулицях, магазинах, предметах тощо. Власне вираз «*Felix Austria*» є частиною більшого, відомого – «*Bella gerant alii, tu felix Austria, nube – Нехай воюють інші, а ти, щаслива Австріє, укладай шлюби*». Звичайно, легше декодувати заголовок дозволило б подання заголовка по-латині «*Felix Austria*», але кириличний запис залишає простір для читацьких асоціацій. Таке найменування роману, на нашу думку, є відправною точкою до творення образу щасливої Австрії (одруженої заможної Аделі Сколик) та зіставлення із її протилежністю – нещасною Україною (самотньою бідною Стефанією Чорненко). Варто згадати, що до заголовка повертаємося й тоді, коли відбувається вибір імені Фелікс для хлопчика-приймака через те, що на очі Петрові Сколику (одному із головних чоловічих персонажів) трапився напис «*Felix Austria*» під час святкування дня народження цесаря.

Існує кілька підходів до визначення видів літературних власних назв, ми ж у групуванні власних назв, вибраних з тексту роману, користуємося дефініцією, запропонованою М. Торчинським, який уточнює термінологію літературної ономастики частиною поетонім, наприклад, антропонім у художньому тексті – антропоетонім тощо [Торчинський 2005, с. 339].

Першою, найбільшою за кількістю одиниць, виявилася група антропоетонімів, дослідження якої важливе для розуміння ідіостилу письменниці. Як зазначають учені, «сучасний стан української літературно-художньої антропоніміки виявляє гостру потребу збору, систематизації численних українських літературно-художніх антропонімів, різнобічного вивчення їх функціонально-стилістичних можливостей, виявлення загального та індивідуального в принципах номінації персонажів, з'ясуванні ролі літературно-художньої антропонімії у процесі становлення національної антропосистеми та національної літературної мови» [Белай 2002, с. 3].

Серед зафіксованих антропонімів виділяємо:

1) групу чоловічих імен та прізвищ: *Артур Німгін, Вольф Гальперн, Григорій Засць, Гриць Максимко, Давид Моше, Домінік Донікевич, Едмунд Каппі, Еміль-Карл-Теодор Ангер, Ернест Торн, Йосиф Рідний, Казимир Бембнович, Кароль Захар'яевич, Ліпа Локер, Микола Замерле, Мойсей-Авраам Торн, Мордехай-Лейба Баумель, Петро Сколик, Пйотр Гурський, Пінкас Ріхтер, Рауль Кочальський, Станіслав Хованець, Фейл Крохмаль, Францішек Майєр, Фріц Енглєндер, Хайм Шарф, Юзеф Гальперн, Юзеф Жалодко, Юзеф Шнаппер, Ян Гофманн, Адлерсберг, Барон, Бейль, Бібрінг, Бойнебург, Вальтер, Воднецький, Войс, Габери, Гаубенишок, Гойос, Горовіц, Гуравський, Ебенбергер, Ертль, Зіпер, Катценелленбоген, Клаар, Конколяк, Ліберман, Лотрінгер, Маловец, Манутевич, Маргошес, Мацура, Мексимільян, Новорольський, Оесер, Ожеховський, Рубль, Рутковський, Севі, Сімонеллі, Стахевич, Тюркель, Фестенбург, Фідлер, Цеклер, Штафф, Янович, Бенедикт, Велвеле, Осип, Фелікс – усього 72 назви;*

2) групу жіночих імен та прізвищ: *Адель Ангер, Гелена Фестенбургова, Естер Функельштайн, Зузанна Ференц, Іванка Рідна, Маріанна Якубовичівна, Стефанія Чорненко, Тереза Ангер, Цофія (мати), Авігаїль і Фрума (дочки) Баумель, Клара (мати), Віолка та Маня (дочки) Бембнович, пані Мушка, пані Щепанська, панна Штеккель, сестра Аполінарія, княгиня Пишкульська, пана Гаубенишкова, Госька – усього 22 назви;*

3) групу прізвищ переважно осіб чоловічої статі: *Малпа, Опецькуватий (Опецьок), Дурний Дзіндзьо – 3 назви.*

Більшість персонажів роману (кількісно чоловічі імена та прізвища переважають над жіночими), за словами Софії Андрухович, вигадані, проте живуть у справжньому Станіславові (тепер Івано-Франківськ), у романі згадуються реальні будинки, місця і люди, зокрема ілюзіоніст Ернест Торн, який приїздив з різними виставами, митрополит Андрей Шептицький. Головні персонажі (Адель Сколик (дівоче прізвище Ангер), Стефанія Чорненко, Петро Сколик) є витвором уяви авторки.

З огляду на норми етикету початку ХХ століття звертання на ім'я чи прізвище традиційно подається в романі із видовими лексемами *пан, пані, панночка*: «*І як ваша мама, Йосифе?*» – «*О, вже набагато краще, панночко Ангер. Дякую, що запитуєте!*»; «*Ммм, які смакоти, панно Чорненко!*» – він схопив своїми вузькими пещеними долонями мою руку, вимащену смальцем, і талантно дзьобнув кінчиком носа»; «*Довіртеся мені, панно Чорненко. Я знаю, що це звучить несподівано. Але в мене легка рука і добра інтуїція*»; «*Пані Сколик, але ж я вкраду у вас цю служницю, – зареготав він*» (тут і далі цитуємо за романом видання 2014 року) [Андрухович 2014].

Пестливі форми з'являються лише в групі жіночих імен, як-от: *Аделя, Адельця, Стефія, Стефуня*: «*Стефуню! Стефуню! Ти не повіриш! Подивись-но, поглянь, хто до нас прийшов!*» – вона наскочила на мене вихором, вхопила за плечі й різко розвернула до входу, від чого я мало не випустила з рук келишка»; «*Зараз, Адельцю, – відповідаю я. – Тільки натру тобі голову бальзамом «По-хо», чого будеш мучитись*».

Такий факт пояснимо довгорічними близькими стосунками Аделі та Стефанії, хоча інколи помічаємо такі звертання в репліках Петра Сколика, адресованих до дружини чи служниці, але вони мають відтінок іронії чи незадоволення: «*Так, – безцеремонно втрутився Петро (цілком у своїй манері), – наша Стефія ніяк не погодиться нарешити ошчасливити якогось достойника*»; «*Петро зміряв її тяжким поглядом. «Що знову за ігри, Адельцю? Дай отцеві спокій*».

Пестлива форму *Петрику* з'являється лише у внутрішньому мовленні Стефи, коли вона міркує про нього: «*Петро так глянув на мене, що я аж спітніла. Але посмішка не зникла з мого обличчя. Не так легко мене налякати, Петрику, ні*». У мовленні Аделі, дружини Петра, жодного пестливого звертання до чоловіка не зафіксовано.

Нейтральні (*Стефо*) та згрубілі (*Стефко*) форми звертань вживані в ситуаціях, коли спілкування має офіційний характер чи трохи відчужений відтінок: «*Доведеться це зробити, – тут же підкреслено спокійно, навіть із ноткою грайливості мовила Аделя. – Ти геть не справуєшся, Стефо*»; «*Я був певний, що ви давно вже вийшли заміж і покинули цей дім, пані Стефо*»; «*Стефко, ти бачила, що твоя пані за тобою одяг носить? А ти ще досі не готова*».

Згрубілий варіант імені може використовуватися і як побутова форма йменування, і як вияв ставлення до персонажа: «*Горовіц сидів тепер в ув'язненні, чекав суду, а Госька носила йому його улюблені кнедли, іноді навіть із фляками*».

Кілька разів трапляються в романі редуковані форми імен *Зуза, Віолка, Маня* як спосіб продемонструвати близькі стосунки між людьми або вказати родинні зв'язки: «*Панна Зуза хотіла відкупити мене у доктора і пропонувала за мене стільки грошей, як за добру кінну упряж*»; «*Аделя обіцяє віддати Віолці та Мані свої старі журнали «Мод паризьких»*»; «*Віола та Маня, слухаючи розповідь татка, наминають тим часом англійські товченики а-ля Nelson*».

Досить часто прізвища є маркерами, які вказують на етнічну приналежність людей, що з'являються на сторінках роману, наприклад, українці (*Петро Сколик, Йосиф Рідний, Гриць Максимко*), німці (*Еміль-Карл-*

Теодор Ангер, Катценелленбоген), євреї (Давид, Моше, Хаїм Шарф, Фейгл Крохмаль, Мордехай-Лейба Баумель), поляки (Пйотр Гурський, Казимир Бембнович, Домінік Донікевич) тощо. Так вимальовується мультинаціональне середовище Станиславова, у якому співіснують багато народів, як загалом в Австро-Угорській імперії.

Чоловічі імена в тексті роману «Фелікс Австрія» вживаються переважно в ситуаціях, де називається рід діяльності, ремесло, професія мешканців міста, до прикладу: «З мапи можна було довідатись, що на Казимирівській, 1 розташована кравецька майстерня Юзефа Жалодка, ...; що майже в кінці Сопіжинської, поруч із цвинтарем – майстерня Казимира Бембновича, ...; поруч із гандлем пана Гаусвальда на початку Сопіжинської – заклад фризійсько-перукарський, парфуми та різні косметики, а в будинку Вайсгауза, неподалік від гандлю Квятковського – женецькі годинники, вироби з золота і срібла, навіть зі срібла китайського; що на вулиці Третього травня, 1–3, на другому поверсі кам'яниці Вайнгартена, дає уроки вчителька гри на піаніно; на Собеського, 14 приймає доктор Арнольд Ріхтер; на площі Міцкевича, 5 – склад кахляних печей, на Трибунальській – гандель Вольфа Гальперна, де я завше купую каву, на Бельведерській – друкарня Хованця, де, серед іншого, виходить газета «Kurjer Stanis», і на тій же вулиці, тільки з протилежного боку, аж за рогаткою – фабрика паркетів Шулема Бретгольца; а на площі Ринок – аптека та парфумерія доктора Бейля». За допомогою таких замальовок твориться урбаністична картина тогочасного Станиславова, місто наповнюється крамницями, аптеками, промисловими закладами тощо: «Найвигодливіше та найтишніше були прикрашені крамниця новинок «Louvre» Бальтера, гандель П'єкожа, аптеки Бейля, Мацури, Рубля, крамниці Рутковського, Войса, Зінсера, Стахевича, Вальтера, Гуравського. Крамниці Гальпернів були удекоровані а-ля ville de Paris та а-ля ville de Londres. Крім того, відразу ж впадали в очі барвисті та яскраві цукерні Новорольського, Ертля і Штаффа, гандель вин Єтера».

Власні імена головних персонажів мають потужний семантичний потенціал виражально-зображально-го засобу, тому розглянемо етимологію та стилістичні функції центральних імен та прізвищ.

Щодо семантики пропріативів жіночих персонажів, то ім'я *Адель* давньогерманського походження і має значення 'благородна', прізвище *Ангер* походить із південнонімецьких діалектів і означає 'долина', 'зелена місцина', 'зелене селище'. Слово *Стефанія* походить від давньогрецького чоловічого імені *Стефан* і тлумачиться як 'вінок', 'діадема' (згадаймо про пригоди із тризубим гребінцем із храму і тонкого кольорового скла – цикадою на гілці з вишневим цвітом, який Аделя то дарувала, то забирала в Стефи). Етимологію прізвища *Чорненко* простежити легко через його питомо українське походження. Так, ймовірно, відбувається протиставлення головних жіночих персонажів за походженням (благородна – безрідна), зовнішністю (свіжа, як зелена долина – виснажена важкою (чорною) працею), національністю (німкеня – українка) тощо. Петро – чоловіче ім'я, що має давньогрецькі корені й перекладається як 'скеля' або 'камінь'. Тут помітний перегук із професією чоловіка – різьбярством по каменю: «У цьому й полягає Петрове вміння: він не просто видобуває з каменя дивовижну форму, витончену й реалістичну, химерну та досконалу. Щось у цій формі примушує зупинитись і замислитись. Припинити дихати, думати, розриватися від емоцій». Простежити семантику прізвища *Сколик* без глибокого етимологічного аналізу не вдається, цей пропріатив, ймовірно, слов'янського походження. Можна провести аналогію із дієслівною формою *сколотити* 'колючи, відділити, зняти з поверхні шар чого-небудь', що і робив скульптор, працюючи з каменем.

Наступною групою антропонімів, вибраних із тексту роману «Фелікс Австрія», стали імена та прізвища історичних осіб. Варто вказати, що статус імен реальних осіб досі в ономастиці не визначений: від зарахування таких одиниць до поетонімів, які функціонують в художньому тексті, до заперечення такої позиції, тоді такі власні назви слугують лише маркерами певного часопросторового зрізу.

Назвемо зафіксовані імена історичних осіб: *Гуммель, Глюк, Микола Лисенко, Моцарт, Соломія Крушельницька, Шопен, Гумберт, Гізела, Йосиф Потоцький, Калакава, Леопольд, Міндон Мін, Насер ед-Дін, Нордон I, Рудольф, Сіссі, Франц-Йосиф, Франц-Фердинанд, Ядвіга, Амбруаз-Огюст Льебо, Джеймс Брейд, Жан-Мартен Шарко, Клод Бернар, Лістер, Месмер, Оуен, Рентген, Фур'є, Андрей Шептицький, Юліан Пелеш* – усього 30 назв. У цьому переліку згадані музиканти, композитори та співачки, королі й королеви, царі, шахи, принци та монархічні особи, учені – медики, фізіологи, анатоми, природознавці, фізики, винахідники. Переважно вони введені до текстового полотна для зображення історичної епохи, повідомлення новин, якими жили того часу, наукових відкриттів, підтвердження грамотності персонажів, їхньої ерудиції та інтелекту.

У випадку, коли згадуються імена реальних учених, переважно медиків, йдеться про демонстрацію освіченості персонажів, їхню обізнаність із розвитком медицини, фізіології, анатомії: «Він [Йосиф] закоштував праці Месмера німецькою та французькою мовами, ..., стежив за пошуками Жана-Мартена Шарко й Амбруаза-Огюста Льебо»; «Проміння Рентгена наскрізь бачить людське тіло з усіма фляками».

Імена історичних осіб можуть функціонувати як компоненти назви іншого поняття, наприклад, школи: «Я знову стояла посеред світлого приміщення нової жіночої школи імені Королеви Ядвіги на вулиці Третього травня — доктор Ангер ласкаво поклопотався, щоб я ходила туди разом з Аделею».

Згадуючи імена композиторів, музикантів, співаків, персонажі таким чином виявляють свої смаки, інтерес до мистецтва: «Спочатку він грав Моцарта, Глюка і Гуммеля, потім уже тільки вальси Шопена й *«Impromptu fantasie»*, а мені було так недобре, так не по собі від цих звуків – ніби я не мала права тут бути і чути їх: я, така незначна, їх, занадто прекрасних».

Найбільше згадувань екзотичних країн та монархів зустрічаємо в історії ілюзіоніста Торна, тут реальні історичні особи додають персонажеві не правдивості, а містики, малюють навколо нього фантастичний антураж: «Місто Батавія – галасливе, липке і вологе, з червоними дахами і бамбуковими стінами; далі – Ява, Суматра, Філіппіни, Камбоджа, де король Нородон I посвятив Ернеста (як його тепер звали) у лицарі»; «Після виступів у Сідней театр Торна потрапляє в обійми короля Калакауа на Гавайських островах».

Софія Андрухович прагнула зобразити в романі «Фелікс Австрія» конкретне місце та конкретний час, у якому розгортаються життєві історії персонажів. Цим місцем, точніше – містом, став Станиславів, а часовим проміжком обрано 1900 рік на зламі двох століть. Уживання топонімічних власних назв у художньому тексті «має важливе допоміжне значення, бо сприяє конкретизації, посиленню враження, уявлення... свідчить про кругозір автора, його духовні інтереси, смаки, уподобання, симпатії чи антипатії» [Фененко 1965, с. 7]. Можемо стверджувати, що таке чітке визначення хронотопу роману й визначило онімний простір, наповнений переважно топоніміконом, пов'язаним із Станиславовим і Австрією. Розглянемо топопоетоніми роману, до яких належать:

– ойкопоетоніми: назви міст: *Батавія, Берлін, Бредтгайм, Броди, Будапешт, Бучач, Венеція, Відень, Генуя, Грац, Дрогобич, Зальцбург, Карлсбад, Катанія, Каттаро, Княгинин, Коломия, Константинополь, Косів, Краків, Лемберг, Майєрлінг, Мандалай, Мессіна, Монца, Надвірна, Неаполь, Нойдорф, Нью-Йорк, Орегон, Орок'ета, Палермо, Париж, Пекін, Пеллегріно, Помпеї, Преторія, Рим, Самбір, Сан-Франциско, Свалява, Сент-Луїс, Сиракузи, Сідней, Солотвино, Станиславів, Тжебїч, Тироль, Тоарміна, Чикаго, Чортків, Яремче, Ярослав – 53 назви; назви сіл та селищ: Бахрівка, Дора, Криворівня, Маріамполь, Микуличин, Микуличин, Озеряни, Татарів, Тлумач, Яблуниця, Ямна – 11 назв.*

Перелік міст значний і за кількістю одиниць, і за географічними розташуванням (країни Європи, Азії, Америки). Коло міст, що згадуються в романі, розширюється кількома способами: із розповіддю про різні події чи новини, при згадуванні про мандрівки персонажів, при описі історичних подій, із вказівкою про торгівлю чи сферу послуг тощо: «Фелікс спрагло припав до вічок, заковтуючи поглядом образки Неаполя, Генуї, Помпеїв, Палермо, Пеллегріно, Сиракуз, Катанії, Тоарміни, Мессіни, Каттаро, Венеції»; «Аделя любила бувати в Карлсбаді, куди вчачала – як і чимало достойних мешканців Станиславова – майже щороку»; «Рабе Давид Моше, засновник Товариства вивчення Тори у Чорткові, повідомив про зникнення з таємних сховків Старої синагоги срібної цукернички на гнутих ніжках та прикрашеної рослинним орнаментом для зберігання плоду етрог».

Назви сіл та селищ вживаються переважно для опису довколишніх місць навколо Станиславова, де бувають персонажі роману: «Наступного разу вирушили до Микуличина на запрошення місцевого священика: у гірських лісах розпочалось полювання на оленів»; «Його дружина з двома дітьми вирушила на весь літній сезон до Татарова, де винайняла кімнату в будинку Ліпи Локера».

– урбапоетоніми (вулиці і площі): *Бельведерська, Газова, Галицька, Заболотівська, Казимирівська, Липова, Проскурницька, Сопіжинська, Седельмаєрівська, Сонячна, Барона Гірша, Гіллера, Голуховського, Гославського, Ісаковича, Крашевського, Семирадзького, Собеського, Третього травня; площа Міцкевича, площа Ринок, площа Франциска, Рибна площа, парк Ельжбети, Тисменицька дорога, Гетьманські вали – 26 назв.*

Такі назви (деякі з них мають реальні відповідники навіть у сучасному Івано-Франківську) описують топос, у якому відбуваються події роману: «Фабриканти Маргошес і Ліберман мчать Тисменицькою дорогою на автомобілях зі швидкістю 15 кілометрів на годину»; «На Рибній площі розкинулось ціле циркове містечко».

У тексті роману згадуються й вулиці інших міст, наприклад, Відня (*Вайхбурггасе, Рауенштайнтасе*), для того, щоб показати невидимий зв'язок різних територій єдиної імперії: «А я готую так, як не снилось навіть Францові Захеру в його ресторації у Відні, на розі Вайхбурггасе та Рауенштайнтасе»;

– хоропоетоніми: назви країн: *Австрійська монархія (Австрія, Австро-Угорська імперія), Англія, Бірманське королівство, Гонконг, Єгипет, Індія, Камбоджа, Китай, Російська імперія, Сальвадор, Сінгапур, Суматра, Філіппіни, Франція, Ява – 17 назв; назви регіонів та областей: Австрійське примор'я, Британська Колумбія, Велике князівство Краківське, Верхня та Нижня Силезія, Галичина, Герцогство Буковина, Добруджа, Ерцгерцогство Верхня Австрія, Ерцгерцогство Нижня Австрія, Затор, Каринтія, Княжий округ Тироль, Королівство Богемія, Королівство Далмації, Крайн, Лодомерія, Моравія, Мунтенія, Освенцим, Південна Німеччина, Сицилія, Трансильванія, Транслейтанія, Штирія – 25 назв.*

Перелік багатьох частин Австро-Угорщини містить перекик із заголовком, творячи таким чином образ єдиної «Felix Austria», яка об'єднала під своїм крилом різні землі заради щасливого спільного майбутнього: «...він пішки долає Австро-Угорську імперію: Королівство Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима і Затору, населене небаченим розмаїттям етносів – русинами, поляками, німцями, вірменами, євреями, угорцями, циганами, липованами, але найдужче – нещасним селянством, яке ще не встигло повністю оговтатись від кріпацтва; Герцогство Буковину з чорбою і мамалигою, солодкими винами в Добруджі і сухими – в долинах Мунтенії і Трансильванії; Королівство Далмації з руїнами римських споруд та виходом до Адриатичного узбережжя; Королівство Богемію з гудбою, переселеними та засипаними кмином стравами і богемським склом, Ерцгерцогство Нижню Австрію з фруктами і лісами; Ерцгерцогство Верхню Австрію з гірськими абатствами й монастирями; герцогства Каринтію, Крайну, Зальцбург з чудесними парками, площами, соборами і купілью, що залишилась від старої споруди романського собору; Верхню та Нижню Силезію, Штирію, Моравію, Княжий округ Тироль, Австрійське примор'я, Транслейтанію, розташовану по той бік річки Лейти, аж до портів Фіуме». Такі текстові вкраплення можуть бути й своєрідною енциклопедичною історичною довідкою про адміністративний устрій імперії межі XIX–XX століть. На думку О. Щур, то ще «одна безперечна чеснота роману «Фелікс Австрія», за яку твір має шанс отримати чи не найбільше закидів, – це зображення епохи через хронотоп провінційного містечка, цілого через мізерний клаптик» [Щур 2014]. Отже, маємо ще одне підтвердження стилістичної функції власних назв – подати образ «Felix Austria» через змалювання міст, сіл, зрештою вулиць та площ;

– гідропоетоніми: ріки *Бистриця-Солотвинська, Ганг, Донауканал, Дунай, Лейта, Прут, Сян*, озеро *Ромашкана, Атлантичний океан, затока Делатоа (10 назв)*: «Обидві Бистриці так широко вийшли з берегів, як ніколи ще не бувало»; «Потім вийшла на берег Донауканалу. Порівняно з Дунаєм він видавався таким спокійним і маленьким, тихим, сором'язливим і невибагливим»;

– оропоетоніми: гора *Федір, Альпи*: «У монастирі отців василіан Воздвиження Чесного Хреста Господнього в Бучачі, зведеному на горі Федір, було так».

Таким чином, можемо зробити висновок, що майже усі топопоетоніми мають реальне походження та деталізують історичне тло, яке допомагає сприйняти твір, персонажів, різні події.

Наступною групою літературних власних назв, які ми розглянемо, стануть теопоетоніми. Вони охоплюють такі одиниці: *Ісус (Ісусик), Бог, Господь Саваот, Господь, Господь Всемогутній, Хтось Неосягнений, Пречиста Богоматір, Непорочна Діва Марія, Трійця (9 назв)*.

Такі лексеми вживаються поряд з іншими, пов'язаними з релігійною сферою, зокрема агіопоетонімами (*Давид, Єлисей, Йоанн Предтеча, Йосиф, Мойсей, Мундиція, Самуїл, Саул*), назвами культових книг та понять (*Біблія, Псалтир, Старий Заповіт, Небесний Єрусалим, Тора*): «Хтось несподівано пригадав пантоміму мандрівних броденцигерів, яка розповідала про те, як Господь Саваот переносить до Небесного Єрусалима свій народ».

Тут же назвемо геортопоетоніми (*Великдень, Новий рік, Суккот*), які теж стосуються вірувань різних народів. Такі власні назви демонструють ще одну невід'ємну частину життя мешканців Станиславова – їхню набожність, традиційний уклад, релігійні особливості християн, юдеїв тощо: «Солодкою музикою відлунюють у мені батькові історії про Ісусові чудеса (воскресіння юнака та приборкання морського шторму), а також розповіді зі Старого Заповіту – про Йосифа, про Мойсея, про виведення з Єгипту, про Самуїла, Саула, Давида, Єлисея».

У групі хрематопоетонімів зафіксовано такі одиниці: аромати «*Фіалки*», «*Каллісто*», «*Яблучний цвіт*», бальзам «*По-хо*», газета «*Кур'єр Станиславівський*», аромат «*Treffe incarnate*», годинник «*Ch. F. Tissot & Fils Locle*», машинка «*Singer*», піаніно «*Gustav Roster*», пудри «*Eximia*», «*Bourjois*», французький папір «*Le Griffon*», шампанське вино «*Potttery Sec*» – 13 назв.

Відзначимо, що власних назв матеріальних предметів, записаних кирилицею, значно менше, ніж тих, що подані латиницею, припускаємо, це пов'язано із походженням цих товарів: «*Гості піднімають кришталеві келихи. У них піниться з тонким дзижчанням шампанське вино «Potttery Sec»; «Я купую йому тютюн і французький папір «Le Griffon» у Гальперна»; «Напис «Ch. F. Tissot & Fils Locle», наче макові зернинки. Позолочений механізм із 15-ма рубіновими камінцями, усі ці дрібні коліщатка, зубчики, мереживо точності й надійності, запорука вічного життя».*

Більшість поетонімів – це назви реальних предметів, уведені, на нашу думку, до тексту роману для створення атмосфери початку XX століття та підтвердження факту, що Станиславів був містом, у якому знали про новинки індустрії. Про це й пише Н. Білецька, адже художню оповідь доповнює «велика увага до деталей, багатоманітність елементів побуту, культури, кулінарії, одягу і мови. Мови не лише внутрішньої, але й тої, якою написаний твір – пишної, наповненої різними можливостями слова» [Білецька 2014].

Порейопоетоніми (автомобілі «*Fiat*», «*Benz Velo*», «*Ford Quadricycle*», корабель «*S. S. Flintchire*», лайнер «*Таорміна*», велосипед «*Діана*») теж можна назвати умовно літературними, оскільки це назви реальних

видів транспорту початку ХХ століття: «Коли повз нас із блискавичною швидкістю мчить автомобіль – небесного кольору «Fiat» Лібермана, дріжджового магната, або чорний і витончений «Benz Velo» (фіакри, які раптом втекли від своїх коней), чи нестерпно деренчливий «Ford Quadricycle», наче ровер із чотирма величезними колесами — Фелікс покидає мене і подумки летить уперед».

Серед інших груп поетонімів були визначені такі:

– зоопоетоніми: Джок (пес), Юра (кінь): «Біля будинку нас завжди вітав паннин Зузин пес, Джок, наполовину вовк»; «Я розповідала їй про яцірку, якій відірвала хвоста, про цупкі колючі відкасники, висушені на сонці, про коня Юру, на якому Осип дозволив мені поїздити без сідла»;

– артіпоетоніми: «Сила долі» Джузеппе Верді, «Семіраміда» Джоакіно Россіні, «Вулиця» Філарета Колесси, вистави «Анничка, або На милованнє нема силування», «Жовнір-чарівник, або Що не допоможе наука, то допоможе батіг», «Весіле, або Над цигана Шмагаїла нема розумнішого», польська пісня «Народний гімн за гаразди Короля». Ці власні назви засвідчують мистецькі зацікавлення персонажів роману: «...їмость тим часом замріяно говорила... Про «Вулицю» Філарета Колесси у виконанні «Бояна»;

– ергопоетоніми: Музичне товариство імені Монюшка, «Сокіл», Міщанське товариство, Товариство вивчення Тори, музично-хорове товариство «Бояни», залізничний оркестр «Гармонія». Авторка називає різні за спрямуванням товариства, які функціонують у Станиславові, щоб описати розмаїте життя містян: «Якщо вони не годні прийти на Проскурницьку і на «Боян» чи на виступи Люблінської опери, зате ходять милуватися витівками якогось штукаря!».

Отже, літературні власні назви роману зміцнюють стилістику твору, передають дух і колорит міста, виявляють авторський задум, закладений у заголовку «Фелікс Австрія». Поетоніми роману Софії Андрухович розмаїті за кількісним та якісним складом, зокрема, антропоетоніми, топопоетоніми, назви релігійних понять, мистецьких творів, товариств та об'єднань людей, предметів побуту, транспорту, більшість яких мають реальне походження і слугують для змалювання Австро-Угорської імперії через відтворення урбаністичного простору міста Станиславова 1900 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович, С. Ю. (2014) *Фелікс Австрія*. Львів, 288 с.
2. Белей, Л. О. (2002) *Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії*. Ужгород, 176 с.
3. Білецька, Н. (2014) «Фелікс Австрія» – про вибір та ілюзії. <http://starylev.com.ua/club/article/feliks-avstriya-pro-vybir-ta-ilyuziyi> (дата звернення 25.09.2019).
4. Мельник, Г. І. (2008) Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. [У:] *Записки з ономастики*. Одеса. № 11, с. 20–28.
5. Торчинський, М. М. (2008) *Структура онімного простору української мови*, Хмельницький, 550 с.
6. Торчинський, М. М. (2005) Термінологія української поетоніміки (літературної ономастики). [В:] *Українська термінологія і сучасність*, Київ. Вип. 6, с. 339–343.
7. Фененко, М. В. (1965) *Топонімія України в творчості Тараса Шевченка*. Київ, 128 с.
8. Щур, О. (2014) *Софія Андрухович «Фелікс Австрія» : роман (Львів : Видавництво Старого Лева, 2014)*. <http://krytyka.com.ua/reviews/feliks-avstriya-roman> (дата звернення 2019).